

Marta Iwińska

ORCID: 0000-0002-7885-7915

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Józefa Matejek

ORCID: 0000-0002-1499-9914

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Pomoc i wsparcie rodziny z doświadczeniem przemocy w czasie pandemii

Assistance and support for a family with experience of domestic violence in time of the pandemic

Wstęp

Rodzina odgrywa w życiu każdego człowieka ogromną rolę. Jest wspólnotą ludzi, która daje możliwość zaspokojenia potrzeb oraz realizacji celów. Jednak w różnych fazach ludzkiego życia oraz życia rodzinnego mogą pojawić się dylematy i zjawiska destrukcyjne w funkcjonowaniu rodziny. Jednym z najpoważniejszych zagrożeń we współczesnym społeczeństwie jest nasilające się zjawisko przemocy, które występuje w różnych środowiskach i różnych sferach życia społecznego. Problemy przemocy w rodzinie są obecnie tematem licznych dyskusji i opracowań, stają się także polem działania zawodowego przedstawicieli różnych środowisk, między innymi pracowników socjalnych, psychologów, terapeutów, prawników oraz policji. Marek Borowski pisze „szczególną kategorią jest przemoc domowa, nazywana też przemocą w rodzinie. Jest to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie skierowane przeciwko członkowi rodziny, które narusza prawa i dobra osobiste powodując

cierpienie i szkody. Doświadczają jej kobiety, ale także dzieci, osoby starsze, chore, a czasami również mężczyźni” (Borowski, 2012, s. 3).

Przemoc w rodzinie bez wątpienia jest zachowaniem poniżającym jednostkę, powodującym obrażenia fizyczne w formie widocznych skutków maltretowania, ale o wiele bardziej dotkliwe dla ofiar bywają skutki psychiczne przemocy. Instytucje, które podejmują działania pomocowe względem rodziny doświadczającej przemocy, realizują przypisane sobie ustawowe zadania, ale przede wszystkim mają na celu za pomocą różnorodnych metod wspieranie i umożliwienie przezwyciężenia doświadczanych trudności. Działania wspierające w tym zakresie są trudne i niejednokrotnie wymagają dużej ostrożności oraz rozwagi, zwłaszcza obecnie, w czasie pandemii koronawirusa, gdzie zdecydowanie zostały ograniczone możliwości funkcjonowania i udzielania pomocy potrzebującym na płaszczyźnie bezpośrednich kontaktów ze specjalistami. Prezentowany materiał powstał na bazie analizy materiałów źródłowych dotyczących problematyki przemocy oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z psychologami czynnie zaangażowanymi w działania wspierające i pomocowe względem osób doznających przemocy w rodzinie.

Pojęcie przemocy oraz jej formy – charakterystyka zjawiska

„Przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności” – czytamy w preambule ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Pod pojęciem przemocy najczęściej rozumie się relacje zachodzące między ludźmi, mające charakter intencjonalny i zamierzony, ponieważ sprawca przemocy jest świadomy skutków swoich działań, które opierają się na użyciu przeważającej siły w celu wyrządzenia ofierze szkody, zadaniu cierpienia, upokorzeniu, poniżeniu i wywołaniu bólu. Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem złożonym, zarówno pod względem czynników mających wpływ na jej powstanie, jak również form jej występowania i najczęściej dotyka najsłabszych, którzy nie potrafią sami się obronić.

„Jednym z najpoważniejszych problemów społecznych, choć często ukrytym, jest przemoc w rodzinie (...) opracowanie jednej pełnej definicji jest niezwykle trudne — przemoc w rodzinie jest patologią społeczną, dlatego też nie ma powszechnie akceptowanego i dokładnego określenia” (Rode, 2010, s. 25). W literaturze przedmiotu znajdziemy wiele określeń tego terminu; na przykład Jerzy

Melibruda przemoc domową definiuje jako „działania lub rażące zaniedbania dokonywane przez jednego z członków rodziny przeciwko pozostałym, wykorzystujące istniejącą lub stworzoną przez okoliczności przewagę sił lub władzy i powodujące u ich ofiar szkody i cierpienie, godzące w ich prawa lub dobra osobiste, a w szczególności w ich życie lub zdrowie (fizyczne bądź psychiczne)” (Melibruda 2000, s. 755). Natomiast, według Ireny Pospiszyl przemoc to „wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji” (Pospiszyl, 1998, s. 14). W cytowanej ustawie o przeciwdziałaniu przemocy także znajdziemy określenie tego zjawiska, definiowane jako „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób (...), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą” (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy, art. 2 ust. 2.) Przemoc to naruszenie praw osobistych drugiego człowieka, „to wszystkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej lub psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji” (Badura-Madej, Dobrzyńska-Masterhazy, 2000, s. 12.) Krystyna Kmieciak-Baran podkreśla, iż definicje przemocy biorą pod uwagę trzy zasadnicze kryteria: 1) rodzaj zachowania; 2) intencje; 3) skutki przemocy (Kmieciak-Baran, 1998, s. 364–365).

Obok różnych interpretacji pojęcia przemocy w rodzinie, należy także wskazać podział na formy przemocy, do których zaliczamy: przemoc fizyczną, przemoc psychiczną, przemoc seksualną, ekonomiczną oraz polegającą na zaniebdywaniu. Przemoc fizyczna jest zamierzonym działaniem, które niesie ryzyko uszkodzenia ciała ofiary poprzez użycie siły. Przejawami przemocy fizycznej jest popychanie, uderzanie pięścią, szarpanie za włosy, wykręcanie rąk, duszenie, przypalanie papierosem itp. Bezpośrednimi skutkami przemocy fizycznej są siniaki, zadrapania, stłuczenia, złamania, różnego rodzaju rany, urazy organiczne niejednokrotnie wymagające doraźnej pomocy medycznej. Anna Pilszyk podkreśla, iż „akty przemocy mają miejsce przeważnie w zamkniętym kręgu rodziny i są wstydliwie skrywane. Ofiary przemocy w rodzinie ujawniają swoje problemy dopiero wówczas, gdy są już u kresu wytrzymałości fizycznej i psychicznej, gdy obawiają się o zdrowie i życie swoje lub najbliższych” (Pilszyk, 2007, s. 829).

Przemoc psychiczna, nazywana inaczej emocjonalną, jest działaniem umyślnym, sprawca nie wykorzystuje siły fizycznej, lecz techniki psychologiczne, które mają na celu zamaskowanie pozytywnego obrazu siebie u ofiary oraz obniżenia jej poczucia własnej wartości. Przemoc psychiczna przejawia się groźbami, wyzwiskami, poniżaniem, szantażem, upokarzaniem, nękaniami, obwinianiem i manipulowaniem, wmawianiem poczucia winy, izolowaniem ofiary od kontaktów z innymi osobami, zakazem opuszczania domu, korzystania z telefonu czy samochodu. Przemoc psychiczna, jak pisze Sylwia Kluczyńska, „ma na celu pozbawienie ofiary zaufania do siebie i swoich kompetencji w różnych obszarach jej życia. Sprawca dąży do tego, by ofiara była samotna i zależna od niego. Nie chce, by podjęła pracę, kontynuowała naukę czy też utrzymywała kontakty z rodziną albo ze znajomymi” (Kluczyńska, 2017, s. 3). Sprawca przemocy psychicznej posiada psychologiczną kontrolę nad ofiarą, a ponadto domaga się od niej posłuszeństwa w każdej dziedzinie życia.

Przemoc seksualna polega na wymuszaniu niechcianych przez ofiarę zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy, przymuszanie do kontaktów seksualnych, pozbawiania prawa do intymności; w tej definicji mieści się także zmuszanie do prostytucji, gwałt, pedofilia i kazirodztwo. Dzieci będące ofiarami przemocy seksualnej najczęściej ukrywają to, milczą, ponieważ osoba molestująca je wzbudza w nich poczucie wstydu i winy oraz niejednokrotnie stosuje wobec nich szantaż psychiczny lub fizyczny.

Przemoc ekonomiczna to zachowania prowadzące do całkowitego finansowego uzależnienia ofiary od sprawcy, uniemożliwianie jej podjęcia pracy zarobkowej, odbieranie pieniędzy, okradanie, wyliczanie wydatków, zabieranie karty kredytowej. Kevin Browne i Martin Herbert za przemoc ekonomiczną przyjmują „bezprawne finansowe wykorzystywanie i/lub kontrolowanie środków niezbędnych do utrzymania ekonomicznej niezależności ofiary. Zmuszanie jej do pozostawania w stanie materialnej zależności” (Browne, Herbert, 1999, s.30).

Natomiast zaniedbywanie związane jest z niedostrzeganiem potrzeb psychicznych i fizycznych członków rodziny, to także niezaspokajanie podstawowych potrzeb biologicznych i psychicznych. W stosunku do dzieci pojawia się również przemoc w formie zaniedbywania dziecka, która postrzegana jest jako „niezaspokojenie potrzeb dziecka niezbędnych do prawidłowego rozwoju, a więc potrzeb związanych z odżywianiem, ubiorem, schronieniem, higieną, opieką medyczną, kształceniem, psychiką” (Brańka, 2006, s. 19). Przykładem skrajnej formy zaniedbywania bywa porzucenie dziecka z narażeniem go na utratę zdrowia, a nawet życia. Józefa. Brągiel dodaje, iż „zaniedbanie dziecka jest zjawiskiem

niejednorodnym i może nabierać różnego znaczenia w zależności od kontekstu sytuacyjnego i środowiska, w którym dziecko żyje” (Brażel, 2015, s. 49).

Przemoc rzadko występuje jednorazowo, znacznie częściej jest procesem trwającym przez wiele lat i powtarzającym się według pewnego cyklu. Cykl przemocy domowej najczęściej składa się z trzech następujących po sobie faz, tj.: fazy narastającego napięcia, fazy ostrej przemocy i fazy miodowego miesiąca (Badura- Madej, Dobrzyńska- Masterhazy, 2000, s. 26). Faza narastania napięcia rozpoczyna cykl przemocy w rodzinie. Jest to czas, w którym osoba doznająca przemocy odczuwa wzrost napięcia w relacji ze sprawcą, napięcie to odczuwają również pozostali członkowie rodziny. Sprawca jest rozdrażniony, złość odreagowuje na innych, wyraża pretensje i oskarżenia w stosunku do ofiary. W tym czasie ofiara próbuje go za wszelką cenę uspokoić oraz zakończyć nerwową sytuację, robiąc wszystko, aby tylko poprawić mu nastrój. Niejednokrotnie zdarza się, że to ofiara obarcza siebie winą za wystąpienie takiej sytuacji i w każdy możliwy sposób chce uszczęśliwić/uspokoić sprawcę. Narastające napięcie emocjonalne rozpoczyna kolejną – drugą – fazę cyklu przemocy, tzw. fazę ostrej przemocy, charakteryzującą się wybuchem gniewu i agresji. W wyniku eksplozji przemocowych zachowań oraz wobec braku kontroli sprawcy nad swoim zachowaniem, ofiara może doświadczyć szeregu nieprzyjemnych w skutkach czynów, takich jak: zranienie, okaleczenie czy pobicie. W takich sytuacjach osoby doznające przemocy w rodzinie szukają pomocy, dzwonią na policję, uciekają po pomoc i schronienie do rodziny lub sąsiadów. Ostatnią fazą cyklu przemocy domowej jest faza miodowego miesiąca. To czas spokojny, w którym można zauważyć ze strony sprawcy okazywanie skruchy i żalu za swoje czyny, dodatkowo sprawca zarzeka się, że już więcej nie dojdzie do takiej sytuacji; w fazie tej pojawiają się miłe gesty czy zapowiedź wynagrodzenia ofierze doznanych krzywd – często sprawca wycofuje się ze swych wcześniej wykrzykiwanych pretensji i obiecuje poprawę.

Należy podkreślić, iż z każdym pojawiającym się kolejnym cyklem, przemoc wzrasta jeszcze bardziej i może przybrać formę „aktywną” lub „pasywną”. Przemoc aktywna charakteryzuje się „aktywnością” sprawcy, obejmuje akty nadużyć fizycznych, psychologicznych lub seksualnych, w których złość jest bezpośrednio kierowana na ofiarę, natomiast przemoc pasywna wyraża się „biernością” – zaniedbaniem, które w rezultacie może powodować obrażenia zarówno fizyczne, jak i psychiczne u ofiary przemocy.

Przemoc w rodzinie – pomoc prawna i instytucjonalna

Rodziny, w których występuje przemoc, znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji społecznej, co jest podstawą do udzielania im pomocy z wykorzystaniem metod i narzędzi określonych w obecnie obowiązującym porządku prawnym. Zagadnienia dotyczące przemocy w rodzinie regulują akty prawa krajowego, spośród których najważniejszym jest Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, wskazująca, iż państwo gotowe jest wspierać i pomagać ofiarom oraz pociągać do odpowiedzialności sprawców przemocy. Ustawa nałożyła na Radę Ministrów obowiązek przyjęcia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w celu tworzenia warunków do bardziej skutecznego przeciwdziałania i ograniczenia zjawiska przemocy w rodzinie oraz składania corocznego sprawozdania z jego realizacji (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy, art.10-11). Do ważnych dokumentów regulujących podejmowane działania w zakresie przeciwdziałania przemocy należy zaliczyć: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. 2011 r. Nr 209, poz. 1245), Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie zostały podzielone zgodnie z zapisem w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy na poszczególne organy wykonawcze na poziomie administracji rządowej oraz jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach. Zgodnie z cytowaną ustawą art. 3.1. „Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie: 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego; 2) interwencji kryzysowej i wsparcia; 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej; 4) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie; 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania

zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie; 6) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania” (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy, art. 3.1).

Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy, realizowane są na różnych poziomach administracyjnych: gminnym, powiatowym jak i wojewódzkim – należy jednak zaznaczyć, że podstawową jednostką wykonującą zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy jest gmina. Zgodnie z zapisem ustawy „Do zadań własnych gminy należy w szczególności tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym: 1) opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie; 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie; 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; 4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych” (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy, art.6.2). Natomiast na szczeblu powiatu zadania własne dotyczą w szczególności: „1) opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie; 2) opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie; 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej” (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy, art.6.3). Z kolei do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności: „1) opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 2) inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 3) opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie; 4) organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie” (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy, art.6.6).

Osoby doznające przemocy w rodzinie mogą korzystać także z pomocy przewidzianej w ramach przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, gdzie jedną z przesłanek do udzielenia pomocy jest przemoc. Podstawową

formą pomocy ze strony instytucji pomocy społecznej w takiej sytuacji są świadczenia niepieniężne, które obejmują: poradnictwo specjalistyczne; pracę socjalną; interwencję kryzysową; usługi psychologiczno-pedagogiczne; oraz pomoc w znalezieniu bezpiecznego schronienia. Dodatkowo osoba doznająca przemocy może starać się o przyznanie pomocy w formie świadczeń pieniężnych na zasadach oraz warunkach przewidzianych w ustawie o pomocy społecznej.

Należy także wspomnieć o Zarządzeniu nr 162 Komendanta Głównego Policji z dnia 18 lutego 2008 roku w sprawie metod i form wykonywania przez Policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty”, gdzie w rozdziale I §2 zarządzenia czytamy wyjaśnienie, iż „procedura «Niebieskie Karty» – to ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez policjantów, zgodnie z przepisami zarządzenia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie, rozumianej w sposób określony w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie” (Dz. U. Nr 180, poz. 1493). Zatem w rodzinie, w której dochodzi do przemocy, może zostać założona „Niebieska Karta” przez Policję, pracownika socjalnego z Ośrodka Pomocy Społecznej, jak i Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Wypełnienie „Niebieskiej Karty” nie jest jednak równoznaczne ze złożeniem zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Dokumentacja „Niebieskie Karty” jest dla policji informacją, że w danej rodzinie dochodzi do przemocy. W roku 2019 funkcjonariusze Policji wypełnili 74. 313 formularzy „Niebieska Karta” - A, najczęściej stosowanym rodzajem przemocy była przemoc psychiczna – na drugim miejscu przemoc fizyczna, statystycznie w 2019 roku odnotowano 81. 000 przypadków przemocy psychicznej (w roku 2018 było 75. 555 przypadków), natomiast przemocy fizycznej – 58. 963 przypadków (w 2018 roku 57 580) (Statystyki policyjne dotyczące przemocy w rodzinie, 2019).

Ponadto warto przypomnieć, że w dniu 13 kwietnia 2015 roku Polska ratyfikowała Konwencję o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, (ang. *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*), która jest dokumentem sporządzonym w Stambule dnia 11 maja 2011 roku. Konwencja stwarza ramy dla prawnego przeciwdziałania wszelkim formom przemocy wobec kobiet na poziomie europejskim, a także zapobiegania, ścigania i likwidowania przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej.

Do grupy instytucji i służb społecznych, które bezpośrednio angażują się w pomoc osobom dotkniętym przemocą oraz ich rodzinom, możemy zaliczyć: Ośrodki Pomocy Społecznej, Ośrodki Interwencji Kryzysowej, Specjalistyczne

Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy, Policję, prokuraturę, służbę zdrowia, Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, a także Fundacje i Stowarzyszenia, których działania ogniskują się wokół pomocy i wsparcia dorosłych oraz dzieci doświadczających przemocy.

Formy pomocy osobom doznającym przemocy w czasie pandemii koronawirusa – wyniki badań i analiz

„Nikt w rodzinie nie zasługuje na przemoc. Jest nieprawdą, że bite dziecko staje się bardziej posłuszne, maltretowana żona nie zdradza, a poniewierany mąż bardziej dba o rodzinę. Przemoc upokarza, powoduje cierpienie i nieobliczalne szkody, rodzi nienawiść i pragnienie odwetu, tworzy błędne koło w stosunkach międzyludzkich i wcześniej czy później odbija się negatywnie. Nie ma w tej przemocy nic takiego, co w cywilizowanym świecie przemawiałoby za jej stosowaniem” (Pospiszyl, 1998, s. 5). Na potrzeby przygotowanego artykułu, prócz analizy materiałów źródłowych, przeprowadzono także badania jakościowe wykorzystując indywidualne wywiady pogłębione, których celem było uzyskanie konkretnych informacji dotyczących form pomocy i wsparcia udzielanego osobom i rodzinom z problemem przemocy w czasie epidemii koronawirusa. Podejście jakościowe w badaniach pozwala na podejmowanie tych zagadnień, które dotyczą poszczególnych ludzi, ale także zjawisk złożonych treściowo i znaczeniowo oraz zjawisk zmiennych, stających się, o charakterze procesu społecznego (Bauman, 1998, s. 56). W badaniu udział wzięło dziesięciu specjalistów pracujących na co dzień z ofiarami przemocy w rodzinie, których staż pracy w zawodzie wynosi od roku do 15 lat.

Pandemia koronawirusa to sytuacja, która dotyczy nie tylko zdrowia ludzi, ale ma wpływ na wiele procesów życia społeczno-gospodarczego i kulturowego, zmieniła także nasze codzienne życie, sposoby organizowania pracy i edukacji. Podejmowane przez władze publiczne działania prewencyjne, dotyczące izolacji – kwarantanny, minimalizujące rozprzestrzenianie się wirusa, spowodowały, iż zmianie uległy również nasze codzienne nawyki i zwyczaje. W czasie pandemii koronawirusa, ograniczony kontakt społeczny oraz możliwości przemieszczania się, a co za tym idzie – bezpośredniej rozmowy i obserwacji – wpłynęły również na sytuację osób i rodzin doznających przemocy. Zmieniło się także funkcjonowanie instytucji i jednostek pomocy społecznej oferujących wsparcie w tym zakresie. Osoby, które chcą skorzystać z pomocy, mogą skierować się między

innymi do Ośrodków Pomocy Społecznej, Ośrodków Interwencji Kryzysowej oraz Poradni Zdrowia Psychicznego. Pokrzywdzeni mogą korzystać również z pomocy Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy Niebieska Linia i Telefonu Zaufania, prowadzonych przez organizacje takie jak Stowarzyszenie Niebieska Linia, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę – wspierające rodziny w kryzysie. Osoby potrzebujące pomocy mogą też skorzystać z bezpośredniego wsparcia w Ośrodkach Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Prześstępem.

W chwili obecnej realizacja udzielania pomocy podlega ograniczeniom wprowadzonym przez instytucje w zakresie wykonywania obowiązków służbowych w czasie pandemii. Procedura jest realizowana częściowo i ogranicza się do kontaktów telefonicznych lub online. Osoby biorące udział w badaniu jako najczęściej stosowaną formę wskazują rozmowy telefoniczne oraz wideorozmowy. Stosowane są także różne platformy komunikacyjne, takie jak: Messenger, Zoom czy Skype dostępne zarówno dla dorosłych, jak i dla dzieci. Każda z osób ma wyznaczony termin konsultacji i dostępności rozmowy ze specjalistami dla zainteresowanych. Jako osoby najbardziej pokrzywdzone tym rozwiązaniem wskazuje się najmłodsze dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, które nie są w stanie skorzystać z oferowanych form pomocy bez wsparcia opiekuna. Budzi to ogromne zaniepokojenie terapeutów i psychologów, gdyż to najczęściej właśnie najbliższa osoba, opiekun jest sprawcą przemocy. Niestety, przez brak możliwości odbywania bezpośrednich spotkań, niemożliwe stało się też efektywne udzielanie pomocy w formie dostosowanej do wieku dziecka, takiej jak: arteterapia czy terapia zabawą.

Do tej pory akty przemocy wobec dzieci najczęściej zgłaszane były przez nauczycieli i pedagogów szkolnych. W pierwszej fazie obostrzeń związanych z epidemią, osoby poniżej 18. roku życia nie mogły opuszczać domu bez pełnoletniego opiekuna. Od 16 kwietnia 2020 r. zmieniono ten zapis i decyzją rządu z zakazu przemieszczania się wyłączono nastolatków powyżej 13. roku życia. Młodsze osoby mogą wychodzić z domu tylko w towarzystwie osoby dorosłej. Takie zakazy w sytuacji, gdy zajęcia szkolne realizowane są zdalnie z domu i nauczyciele nie widzą swoich podopiecznych, udaremniają często szansę zgłoszenia naruszeń. Jedna z osób biorących udział w badaniu podzieliła się swoimi metodami na to, aby w miarę możliwości dowiedzieć się, czy nikt nie narusza godności i nietykalności jej uczniów:

Organizujemy paczki dla dzieci i ich rodzin, pozwala nam to, co jakiś czas dowiedzieć się czy dzieciom nic nie dolega. Stworzyliśmy grupy wsparcia poprzez dostępne komunikatory. Mamy również ustalone bezpieczne hasło. Wiem, że jeśli dziecko użyje tego słowa w rozmowie to powinnam wezwać policję.

Kolejna osoba, która wzięła udział w badaniu wyjaśniła nam, że aby zobaczyć dziecko i rodzica razem, prosi o zrobienie zabawnego selfie i wysłanie przez komunikator, dzięki temu może zobaczyć, jak wygląda dziecko. Proponowane różne formy dotarcia do dziecka i rodziny pozwalają zauważyć, że osoby biorące udział w badaniu naprawdę mimo wielkich ograniczeń, starają się zatroszczyć o swoich podopiecznych korzystając ze wszystkich dostępnych i możliwych w danej sytuacji form kontaktu. Wynika to z faktu, iż „przemoc w rodzinie, w tym przemoc czy karanie cielesne dziecka, traktowane jest jako przejaw dysfunkcyjności środowiska rodzinnego, uwarunkowany szeregiem czynników psychologicznych, społecznych, kulturowych czy nawet polityczno-ekonomicznych, oddziałujących z osobna bądź w złożonych konfiguracjach” (Piekarska, 2003), dlatego wzmożona czujność i uwaga ze strony specjalistów, zwłaszcza w okresie izolacji domowej, jest szczególnie ważna.

Ponadto jedna z respondentek wskazuje na istotną kwestię korzystania z pomocy przez osoby ubogie, starsze, czy z ograniczonymi możliwościami intelektualnymi:

Dla tych grup jedynym możliwym sposobem zgłoszenia nadużyć wobec ich osoby było pojawienie się w ośrodkach pomocy społecznej czy na policji. W obecnej sytuacji zorganizowanie sobie pomocy za pomocą telefonu – gdy w domu jest oprawca, czy też przez t jest bardzo utrudnione, często wręcz niemożliwe.

Problemy w przewyciężeniu, których osoby doznające przemocy szukają pomocy i wsparcia w obecnej sytuacji wskazywane przez respondentów to najczęściej różnego rodzaju lęki, między innymi: lęki o życie i przyszłość, lęk o zdrowie, lęk o byt rodziny, lęki z powodu izolacji, lęk przed sprawcą przemocy. Najmłodszy najczęściej mają trudności w zrozumieniu zadań, komunikacji z nauczycielami, czy za dużą ilością materiału do przerobienia w domu oraz brakiem kontaktów z kolegami. Osoby te szukają wsparcia, czują się samotne i nie potrafią odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Często okazuje się, że ofiary przemocy nie znajdują zrozumienia u nikogo poza terapeutą, psychologiem, dlatego szukają kontaktu, chcą porozmawiać, zakomunikować o swoich potrzebach i problemach. Wskazane przez respondentów dylematy są zbieżne z informacjami, które możemy przeczytać na stronie Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, która, podsumowując miesiąc marzec na swoim fanpage na Facebooku, wskazuje, że:

Młodzi czują się zaniepokojeni, przytłoczeni ograniczonym kontaktem z rówieśnikami, nagłymi zmianami szkolnymi i izolacją. Brakuje przekazów skierowanych wprost do dzieci i nastolatków, dlatego epidemia stała się częstym tematem rozmów i wiadomości, które odbierają nasi konsultanci.

Policyjne statystyki pokazują, że prawie 250 tysięcy osób rocznie jest dotkniętych lub zagrożonych przemocą domową. W wielu krajach to poważny problem społeczny, który wymaga zdecydowanych działań i konkretnych procedur. W dniu 30 kwietnia 2020 r. uchwalono ustawę antyprzemocową (Ustawa, 2020), która wprowadza do polskiego systemu prawnego możliwość natychmiastowego izolowania sprawców przemocy domowej od ofiar. Nowe przepisy wzorowane są na przykładzie krajów takich jak Austria czy Czechy; obejmują one między innymi nakaz opuszczenia mieszkania przez sprawcę przemocy oraz zakaz kontaktowania się z ofiarami. Ustawa antyprzemocowa zakłada dodanie do ustawy o policji m.in. art. 15 aa, którego ust. 1 stanowi, że:

Policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwany dalej „nakazem”, lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwany dalej „zakazem”.

Nakaz i zakaz mogą być wydane łącznie i są natychmiast wykonalne.

Art. 15ab ust. 1 stanowi ponadto, że policjant wydaje nakaz lub zakaz

- „podczas interwencji podjętej we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu;
- w związku z powzięciem informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie”.

Zmiana ta daje policji oraz żandarmerii w momencie interwencji, po zbadaniu przesłanek świadczących o zagrożeniu życia lub zdrowia ofiary, możliwość wystawienia nakazu opuszczenia mieszkania przez sprawcę. Do tej pory ofiary musiały opuszczać mieszkanie lub zostać z oprawcą, gdyż nakaz opuszczenia mieszkania oraz zakaz zbliżania się do niego był wydawany przez orzeczenie sądowe, po trwającym kilka tygodni postępowaniu.

Podczas prowadzonych badań zapytano respondentki o liczbę i częstotliwość udzielanych porad – obecnie i jak było przed pandemią – czy nastąpiły w tym obszarze jakieś zmiany? Okazuje się, że analiza uzyskanych odpowiedzi jednoznacznie pozwala zauważyć tendencję wzrostową liczby zgłoszeń aktów przemocy w rodzinie. Jedna z respondentek przyznała, że:

Myslałam, że izolacja ostatecznie nie przyczyni się do wzrostu zapotrzebowania na pomoc. Jednak z tygodnia na tydzień telefon dzwonił coraz częściej. Końcem marca byliśmy już w stanie stwierdzić znaczny wzrost. W przeszłości rozmów czy interwencji było trzykrotnie mniej.

Kolejna zaś potwierdziła i dodała, że:

Jedną ze strategii sprawców przemocy jest izolowanie swoich ofiar od przyjaciół, pracy i rodziny. Chcą mieć pełną kontrolę nad osobą pokrzywdzoną, udowodnić jej, że jest sama i nie ma na kogo liczyć. W tym pełnym niepewności i destabilizacji czasie przybywa osób dotkniętych przemocą i zaostrzają się jej formy. Kobiety często przepraszają mnie, że dzwonią, że przecież na świecie dzieje się obecnie tyle złego. Obawiamy się jednak, że to tylko mała część, bo większość z nich boi się z nami skontaktować, jeśli przeżywa ze swoim oprawcą przez cały czas.

Udzielone odpowiedzi wpisują się w nurt informacji, które możemy usłyszeć między innymi z wywiadu udzielonego przez Oliwię Pogodzińską z Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę z którego dowiadujemy się, że: „Marzec był miesiącem rekordowym. W tym czasie rozpoczęliśmy też działanie 24 h/dobę. Co oznacza, że od 1 marca odbieramy telefon non stop. Obserwujemy wyraźny wzrost w nadsyłanych wiadomościach. W ubiegłym miesiącu odebraliśmy 1145 wiadomości. Podjęliśmy 76 interwencji w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia dziecka. To było coś, co nigdy nie wydarzyło się na taką skalę. Od 11 lat prowadzenia telefonu nie mieliśmy tylu wiadomości i interwencji. Tych wiadomości jest aż tyle, bo dzieci często nie mają dobrych warunków, żeby zadzwonić. Wolą z nami pisać, bo to jest łatwiejsze i dla nich bezpieczniejsze” (Dróżka, 2020).

Informacje o wzroście przypadków przemocy domowej w czasie epidemii koronawirusa docierają z całego świata. „The New York Times” donosi, że w Hiszpanii w pierwszych dwóch tygodniach alarmowy numer dedykowany ofiarom dzwonił o 18 proc. częściej niż miesiąc wcześniej (Taub, 2020). Euractive Network podaje, że francuska policja odnotowała 32-procentowy wzrost incydentów przemocy domowej już w pierwszym tygodniu wprowadzenia nakazu pozostania w domu (Euractive Network, 2020).

Warto wspomnieć o aplikacji Avon Alert, która została uruchomiona w listopadzie 2019 roku przez firmę Avon we współpracy z fundacją Fемinateka (Avon Kontra Przemoc, 2020). To pierwsza w Polsce aplikacja antyprzemocowa, wspierana przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Ma ona ułatwiać pokrzywdzonym zgłaszanie aktów przemocy oraz uzyskanie wsparcia, daje również możliwość dyskretnego wezwania policji. W ciągu kilku tygodni od ogłoszenia światowej pandemii koronawirusa covid-19 aplikacja odnotowała aż 38% wzrost liczby użytkowników. Wzrost widoczny był nie tylko w Polsce, ale we wszystkich krajach, które zostały objęte kwarantanną. Firma Avon zorganizowała akcję „W domu, ale nie sama” (*eng. Isolated Not Alone*) i przekazała milion dolarów organizacjom, które przeciwdziałają przemocy wobec kobiet i dzieci

na całym świecie. Dzięki tym środkom aplikacja może spełniać swoje zadanie i pokrzywdzone kobiety lub świadkowie przemocy uzyskują bezpłatną pomoc w wybranej przez siebie formie. Fundacja Feminatka w czasie pandemii uruchomiła również poradnię mailową. Stworzono Antyprzemocową Sieć Kobiet, które koordynują tworzenie mapy miejsc w Polsce, do których można się skierować w przypadku doświadczania potrzebnej pomocy.

Biorący udział w naszym badaniu zwracają również uwagę na fakt, że w tej wyjątkowej sytuacji, jaką jest pandemia:

Działania w terenie przez pracowników socjalnych są ograniczone, zajęcia w szkołach odbywają się tylko zdalnie, służby medyczne i pracownicy ochrony zdrowia skupieni są głównie na udzielaniu pomocy ofiarom wirusa - to interwencje policjantów są tymi, które pozwalają na wykrycie występowania przemocy w rodzinie.

Podczas przeprowadzonych wywiadów poruszono również kwestię mniejszej liczby Niebieskich Kart założonych przez policję (Statystyki policji, 2020). W marcu 2019 roku w Polsce policja założyła 6 373 Niebieskie Karty, a w marcu 2020 roku zanotowano założenie 5 307 Niebieskich Kart. Spadła liczba wypełnionych formularzy wszczynających procedurę (5 235 w marcu 2019 do 4 369 w marcu 2020) oraz formularzy dotyczących kolejnych przypadków przemocy w rodzinie w trakcie trwającej procedury (1 138 do 938).

Zdaniem respondentów fakt, że założono mniej kart wcale nie oznacza, że zmalała liczba aktów przemocy domowej. Sytuacja ta może potwierdzać założenie, że ofiary przemocy boją się zwrócić po pomoc, ponieważ są zamknięte w domach ze swoimi oprawcami, a samotne matki nie mają z kim zostawić dzieci, które wcześniej chodziły do szkoły. Jak podkreślają respondenci

istnieją podejrzenia, że jeśli obostrzenia dotyczące wychodzenia z domu oraz brak zajęć edukacyjnych dla dzieci będą się przedłużać – wkrótce wykonanie telefonu z prośbą o poradę stanie się niemożliwe, a tym samym udzielanie pomocy będzie znacznie utrudnione.

W wywiadach respondenci wskazują, że rodzaje przemocy zgłaszane przez ofiary to najczęściej: przemoc fizyczna, psychiczna, przemoc ekonomiczna i zaniedbywanie dzieci przez rodziców. Z tymi przypadkami przemocy spotyka się na co dzień każda osoba, która wzięła udział w naszym badaniu. Na pytanie o to, czy w sytuacji izolacji domowej nastąpiły zmiany w zachowaniu sprawcy przemocy domowej, wszystkie respondentki stwierdziły, że przemoc ta przybrała na sile ze względu na to, że ofiary przebywają ze swoimi oprawcami przez cały ten czas – jak komentuje jedna z respondentek:

Izolacja domowa wpłynęła niekorzystnie na relacje domowników, wiele trudności się zaogśniło. Wielu sprawców, którzy przed czasem pandemii zaczynało funkcjonować bez stosowania przemocy – do tej przemocy wróciło.

Jako przyczynę tego zjawiska osoby biorące udział w badaniu wskazują także między innymi frustrację sprawców, brak zajęcia, pracy – lęki tworzą tak zwane błędne koło przemocy. Ludzie w izolacji nie mają możliwości pozbywania się swojego napięcia, które rośnie każdego kolejnego dnia w małej przestrzeni. Sprawcy przemocy to z reguły osoby o cechach psychopatycznych, a te nie potrafią rozpoznawać i regulować swoich emocji, więc wykorzystują do tego otoczenie – przez agresję, alkohol czy znęcanie się psychiczne nad osobami z najbliższego otoczenia.

Jako bardzo istotną przyczynę nasilenia się przemocy w domach, jedna z respondentek wskazuje fakt, że sprawcy czują się bezkarni, a ofiary osamotnione w swoim problemie. Sytuację tę potwierdza Rzecznik Praw Obywatelskich, który poinformował o tym, że odbiera wiele sygnałów dotyczących negatywnych konsekwencji izolacji i kwarantanny podczas epidemii. Biuro Rzecznika, działając we współpracy z ekspertkami Fundacji Feminatka, Centrum Praw Kobiet i Niebieskiej Linii IPZ, opracowało „Plan awaryjny” (RPO, 2020). Plan zawiera informacje o tym, jak można uzyskać pomoc w czasie pandemii i został stworzony po to, aby zapewnić ofiary przemocy, że nie są same i nie zostaną pozostawione bez wsparcia.

Podsumowanie

Pojęcie wsparcia odnosi się do różnych sytuacji i potrzeb człowieka. Najczęściej określane jest jako działanie jednostki lub określonej grupy społecznej, czy też instytucji na rzecz drugiego człowieka, który znalazł się w sytuacji trudnej i nie jest w stanie samodzielnie przezwyciężyć napotkanych problemów. Na podstawie zebranego materiału badawczego wypracowano *wnioski i jednocześnie zalecenia* dla instytucji i osób, które aktywnie funkcjonują w obszarze wsparcia i pomocy dorosłych oraz dzieci doświadczających przemocy w rodzinie w dobie pandemii koronawirusa.

1. Osoby biorące udział w badaniach zwróciły uwagę na kwestię stałej kontroli, nie tylko rodzin obecnie objętych procedurą Niebieskiej Karty, ale i tych u których już zakończyły się procedury. Nauczyciele i znajomi w czasie izolacji społecznej nie mają możliwości zobaczyć dzieci czy rodziców, co wyklucza wykrycie powrotu do stosowania przemocy w danej rodzinie.

Wcześniej, to między innymi nauczyciele mieli obowiązek zgłaszania przypadków krzywdzenia dzieci i młodzieży, a z powodu zamknięcia placówek edukacyjnych mają ograniczone możliwości w tym względzie. Dlatego też zaleca się, aby to służby mundurowe podjęły się kontrolowania sytuacji tych rodzin.

2. Analiza wyników badań ujawniła, że w społeczeństwie wciąż brakuje edukacji dotyczącej przemocy w rodzinie. Niezbędne jest przeprowadzenie działań informacyjnych o tym, gdzie dzieci i ich rodziny mogą uzyskać pomoc, przy wykorzystaniu różnych form kontaktu, takich jak: wiadomości sms, maile, portale społecznościowe. *Konieczne są także sprawne i szybkie procedury powiadamiania policji o możliwej sytuacji zagrożenia*-podkreśla jedna z respondentek.
3. Osoby, które podejrzewają, że mogą być świadkami aktów przemocy, np. w gronie sąsiedzkim, często nie zgłaszają swoich podejrzeń, ponieważ boją się posądzenia o *wtrącanie się w nieswoje sprawy* czy też mają obawy, że mogą nadinterpretować konkretną sytuację. Po przeprowadzeniu badań można uznać za konieczne uświadomienie ludziom, że informowanie o podejrzeniu stosowania przemocy jest obowiązkiem każdego obywatela. Tak zwana „sąsiedzka pomoc” ma też ogromne znaczenie dla ofiar przemocy, ponieważ one same często nie mają możliwości i odwagi przyznać się do tego, czego doświadczają.
4. Interdyscyplinarność – zaleca się stworzenie instrukcji dotyczącej sposobu organizacji miejsc, w których ofiary mogą otrzymać schronienie. *Brakuje wytycznych dotyczących tworzenia i działań zespołów interdyscyplinarnych ds. wsparcia rodzin doświadczających przemocy w sytuacji pandemii*. Biorący udział w badaniu specjaliści zwracają uwagę na zbyt duży zakres obowiązków jednej osoby, co uniemożliwia udzielenie wsparcia w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne i wymaga tego sytuacja.
5. Brak odpowiednich rozwiązań dla najmłodszych ofiar przemocy – dzieci, które w sytuacji izolacji domowej nie mają możliwości poprosić nikogo o pomoc. Respondentki wskazują izolację jako największy problem w przeciwdziałaniu i pomocy rodzinom dotkniętym przemocą. Brak zajęć w szkołach, ograniczenie spotkań do minimum zamyka wszystkich w domach ze swoimi oprawcami. Izolacja wywołuje frustrację, lęki, bezsenność, odsunięcie swoich potrzeb na boczny plan. Ma również niekorzystny wpływ na budowanie zaufania pomiędzy terapeutą/ pracownikiem socjalnym a ofiarą przemocy.

6. Zaleca się również zawieszenie konieczności posiadania skierowania do poradni specjalistycznej, takiej jak Poradnia Zdrowia Psychicznego. W czasie pandemii możliwości udania się do lekarza rodzinnego po skierowanie są bardzo ograniczone i wizyty realizowane są w formie teleporad oraz czatów. Jak pokazują wyniki badań oraz wypowiedzi licznych specjalistów, ofiary przemocy boją się informować o swojej sytuacji, gdy w domu przebywa ich oprawca. W efekcie osoby, które nigdy wcześniej nie doświadczały przemocy i nie korzystały z pomocy psychologicznej – nie są w stanie uzyskać wsparcia, gdy doświadczają jej pierwszy raz podczas pandemii.
7. Z uwagi na różnorodność problemów występujących w rodzinach ważną kwestią jest także podejmowanie działań prewencyjnych mających zapobiegać zjawiskom przemocy w rodzinie poprzez diagnozę rodziny w celu określenia adekwatnych do potrzeb metod działania, a także dbałość o rzetelną dokumentację zawierającą opis form udzielanej pomocy oraz efektów podjętych działań, które będą stanowiły podstawę do podejmowania kolejnych kroków wspierających osoby i rodziny
8. Koniecznym jest, aby podejmowanie działań mających na celu wsparcie osób doznających przemocy, szczególnie w aspekcie „zamknięcia” w środowisku rodzinnym, miało charakter zintegrowanych działań poszczególnych służb i instytucji oraz przybrało formę skutecznej, profesjonalnej, kompleksowej i wieloaspektowej pomocy psychologicznej, socjalnej, prawnej i medycznej.

Zagadnienia dotyczące przemocy występującej w rodzinie stanowią jeden z ważnych problemów współczesnego społeczeństwa. Pomimo podejmowanych wielu inicjatyw mających na celu ograniczenie tego zjawiska- problem dalej istnieje i nadal wymaga zarówno szerszego badania odnośnie jego rozmiarów, jak również roli i skuteczności działań prewencyjnych czy wspierających podejmowanych na rzecz ofiar przemocy w rodzinie. Działanie pomocowe w obliczu obowiązujących obostrzeń epidemicznych dotyczących kontaktów międzyludzkich są w dużej mierze utrudnione, ponieważ zdecydowana część pracy specjalistów opiera się na bezpośrednim kontakcie między osobami pomagającymi i członkami rodzin, w których dochodzi do przemocy. Jednak należy podkreślić, że pomimo utrudnień, ograniczonych kontaktów, izolacji domowej w dobie koronawirusa niezmienny pozostaje cel podejmowanych działań wspierających przez specjalistów polegający na zapewnieniu bezpieczeństwa, odbudowaniu poczucia własnej wartości oraz gotowości do zmiany u osób doznających przemocy.

Abstract: The phenomenon of domestic violence is a problem with different causes and forms. In recent years, the problem of violence has increasingly appeared in scientific studies and the media, especially in terms of preventing and combating this problem. The institutions which act to help a family experiencing domestic violence carry out the statutory tasks assigned to them, but most importantly, they aim to support and enable them to solve the difficulties by various methods. There is no doubt that the support activities in this area are difficult and often require great care and attention. The article attempts to present the problems of help and support for families experiencing violence during pandemics. The presented material is based on the analysis of source materials on violence and in-depth interviews conducted with specialists actively involved in support and assistance activities for people experiencing domestic violence.

Key words: violence, family, support, pandemic, social assistance

Streszczenie: Zjawisko przemocy w rodzinie jest problemem mającym zróżnicowane przyczyny oraz formy. W ostatnich latach coraz częściej w naukowych opracowaniach oraz mediach pojawia się problematyka przemocy, zwłaszcza w kwestiach profilaktyki i walki z tym zjawiskiem. Instytucje, które podejmują działania pomocowe względem rodziny doświadczającej przemocy, realizują przypisane sobie ustawowe zadania, ale przede wszystkim mają na celu za pomocą różnorodnych metod wsparcie i umożliwienie rozwiązania trudności. Bez wątpienia działania wspierające w tym zakresie są trudne i niejednokrotnie wymagają dużej ostrożności i rozważań. W artykule podjęto próbę zaprezentowania problematyki pomocy i wsparcia rodziny z doświadczeniem przemocy w czasie pandemii. Prezentowany materiał powstał na bazie analizy materiałów źródłowych dotyczących przemocy oraz wywiadów pogłębionych przeprowadzonych ze specjalistami czynnie zaangażowanymi w działania wspierające i pomocowe względem osób doznających przemocy w rodzinie.

Słowa kluczowe: przemoc, rodzina, wsparcie, pandemia, pomoc społeczna

Bibliografia

- Badura-Madej W., Dobrzyńska – Masterhazy A. (2000). *Przemoc w rodzinie: Interwencja kryzysowa i psychoterapia*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Bauman T. (1998). O możliwości zastosowania metod jakościowych w badaniach pedagogicznych. W: T. Pilch. *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa: Wydawnictwo „Żak”.

- Brańka Z. (2006). *Przemoc w rodzinie wobec dziecka jako czynnik społeczno-pedagogicznego nieprzystosowania uczniów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Text”.
- Brańkiel J. (2015). Dziecko zaniedbane w rodzinie. W: M. Orłowska, M. Gościńiewicz, G. Pisarczyk (red.), *(Prze)moc w rodzinie: instytucjonalne formy (po)mocy*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”.
- Browne K., Herbert M. (1999). *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
- Kmiecik-Baran K. (1998). Przemoc wobec dzieci – diagnoza i interwencja. W: J. Papież, A. Płukis (red.), *Przemoc dzieci i młodzieży w perspektywie polskiej transformacji ustrojowej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Melibruda J. (2000). Wybrane problemy patologii życia rodzinnego. W: J. Strelau *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. III; *Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej*. Gdańsk: GWP.
- Pospiszyl I. (1998). *Przemoc w rodzinie*. Warszawa: WSiP.
- Skeem J.L., Polaschek D.L.L., Patrick C., Lilienfeld S.O. (2011). Psychopathic Personality: Bridging the Gap Between Scientific Evidence and Public Policy. *Psychological Science in the Public Interest* 3.

Akty prawne:

- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Dz. U.2011, poz. 718).
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz. U. Nr 28 poz. 146).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. 2011 r. Nr 209, poz. 1245) Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 Nr 180 poz. 1493) z późn. zmianami.
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 o zmianie Ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Pobrane z: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/279_u/\\$file/279_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/279_u/$file/279_u.pdf) (data dostępu: 07.05.2020)
- Zarządzenie nr 162 Komendanta Głównego Policji z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania przez Policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

Źródła internetowe:

- Avon Kontra Przemoc (2020). Pozyskano z: <https://avonkontraprzemoc.pl/> (data dostępu: 07.05.2020).
- Borowski M. (2012). *Przemoc w rodzinie*. Pozyskano z: <http://www.korzan.edu.pl/konferencja/referaty/borowski.pdf> (dostęp 05.05.2020).
- Drożka W. (2020). *Przemoc domowa w czasie epidemii: „Od 11 lat nie mieliśmy tylu interwencji”*. Pozyskano z: <https://zdrowie.radiozet.pl/Psychologia/ABC-psychologii/>

- Koronawirus-i-przemoc-domowa-Od-11-lat-nie-mielismy-tylu-interwencji?fbclid=IwAR2FaCh9fhkxEKes_Lp7Ho4dGrU98NBqfw7UYftBW-wWSm8LsKdHQgCIu (data dostępu: 06.05.2020).
- Euractiv Network (2020). *Domestic violence increases in France during COVID-19 lockdown*. Pozyskano z: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/domestic-violence-increases-in-france-during-covid-19-lockdown> (data dostępu: 06.05.2020).
- Kluczyńska S. *Zasady pomocy psychologicznej dla dorosłych ofiar przemocy w rodzinie*. Pozyskano z: https://www.niebieskalinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_eksperti_radza/02._Sylwia_Kluczynska.pdf (data dostępu: 06.05.2020).
- List Rzecznika Praw Obywatelskich do Rzecznika Praw Dziecka odnośnie sytuacji ofiar przemocy w rodzinie w czasie pandemii koronawirusa. Pozyskano z: <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/WG%20do%20RPD%20ws%20przemocy%20w%20rodzinie%2C%2024.04.2020.pdf> (data dostępu: 05.05.2020).
- Nowakowska K. (2020). *Przemoc domowa w czasie koronawirusa: Policja zakłada mniej Niebieskich kart. Dlaczego?* Pozyskano z: <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1472020,przemoc-domowa-koronawirus-statystyki.html> (data dostępu: 05.05.2020).
- Osobisty plan awaryjny dla osób doświadczających przemocy domowej w czasie epidemii koronawirusa stworzony przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Fundację Feminateka. Pozyskano z: https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Osobisty_plan_awaryjny_poradnik.pdf (data dostępu: 05.05.2020).
- Piekarska A. *Przemoc, kary cielesne i krzywdzenie dzieci*. Pozyskano z: <https://dziecko-krzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/viewFile/109/93> (dostęp 05.05.2020).
- Pilszyk A. (2007). *Obraz psychopatologiczny sprawcy przemocy w rodzinie „Psychiatria Polska”*, tom XLI, numer 6 s. 827–836. Pozyskano z: http://www.psychiatriapolska.pl/uploads/images/PP_6_2007/Pilszyk%20s827_Psychiatria%20Polska%206_2007.pdf (dostęp 05.05.2020).
- Rode D. (2010). *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie: charakterystyka sprawców*. Katowice: Wyd. UŚ; Pozyskano z: https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/404/5/Rode_Psychologiczne_uwarunkowania_przemocy_w_rodzinie.pdf (data dostępu 7.05.2020).
- Statystyki policyjne dotyczące przemocy w rodzinie (2019) <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie> (data dostępu: 7.05.2020).
- Strona Dajemy Dzieciom Siłę na Facebooku. Pozyskano z: <https://www.facebook.com/DajemyDzieciomSile/> (data dostępu: 07.05.2020).
- Taub A. (2020). *A New Covid-19 Crisis: Domestic Abuse Rises Worldwide*. Pozyskano z: <https://www.nytimes.com/2020/04/06/world/coronavirus-domestic-violence.html> (data dostępu: 05.05.2020).